

แนวทางการมีส่วนร่วมในการบรรเทาปัญหาการใช้น้ำในชุมชน

บ้านสง่างาม ตำบลสะแกชำ อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์

Guidelines for Participation in Mitigation of Water Use Problems

in Baan SangaNgam Community, Sakae Sam Subdistrict,

Mueang District, Buriram Province

ทศพร แก้วขวัญไกร^{1*} สุรศักดิ์ พลเยี่ยม² ปณิตดา อาญาเมือง³ พิชญชาติา เรืองรัมย์⁴

^{1,2,3,4}คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

Tossaporn Kaewkaunkri^{1*} Surasak Phol-yeam² Panuttda Aya-muang³ Pitchayatida Rieng-rum⁴

^{1,2,3,4}Faculty of Management Science, Buriram Rajabhat University

*Corresponding Author E-mail: thodsaporn.kk@bru.ac.th

(Received: October 28, 2020; Accepted: June 23, 2021)

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาบริบทพื้นฐานของชุมชนบ้านสง่างาม 2) เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมในการบรรเทาปัญหาการใช้น้ำในชุมชนบ้านสง่างาม และ 3) เพื่อหาแนวทางการมีส่วนร่วมในการบรรเทาปัญหาการใช้น้ำในชุมชนบ้านสง่างาม หมู่ 15 ตำบลสะแกชำ อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย จำนวน 137 คน วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบมีระบบ โดยเครื่องมือในการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงปริมาณแบบมีโครงสร้าง ผลการวิจัย พบว่า 1) บริบทพื้นฐานของชุมชนบ้านสง่างามเป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิง มีอายุระหว่าง 45-55 ปี ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพจ้างทั่วไปและทำการเกษตรเป็นอาชีพเสริม และแหล่งน้ำใช้น้ำตามธรรมชาติเป็นหลัก 2) การมีส่วนร่วมต่อการบรรเทาปัญหาการใช้น้ำได้มีส่วนร่วมทุกขั้นตอน แต่มีส่วนร่วมน้อยที่สุด คือ การประเมินผลและติดตามการดำเนินงานโครงการ รวมทั้งการใช้งบประมาณของหน่วยงานที่ได้รับมอบหมาย 3) แนวทางการมีส่วนร่วมสร้างเวทีชาวบ้านเพื่อชี้แจงการดำเนินงานและมีตัวแทนเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของการวางแผน ปฏิบัติ ตรวจสอบ และปรับปรุงและพัฒนาในการแก้ปัญหาการใช้น้ำในชุมชนบ้านสง่างาม

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วม, การบรรเทาปัญหาการใช้น้ำ

Abstract

The objectives of this research were 1) to study the basic context of the Baan SangaNgam community, 2) to study the participation in the mitigation of water use problems in the Baan SangaNgam community and 3) to find the ways to participate in the mitigation of the water use problems in the Baan SangaNgam community, Moo 15, Sakae Sam Subdistrict, Mueang District, Buriram Province. The sample used in this research was 137 people. Systematic sampling by means of the research tool was a quantitative research. The results showed that 1) the basic context of the dignified home community was male more than female, aged 45-55 years, most of them employed in general and engaged in farming as an additional occupation, and water sources use natural water as the main. 2) Participation in mitigation of water use problems were involved in every step, but the least involvement is the evaluation and monitoring of the project implementation. 3) Participation guidelines for building a community platform to clarify the operations and have representatives to be part of plan, do, check and act for solving the mitigation of water use problems in the Baan SangaNgam community.

Keywords: Participation, Mitigation of Water Use Problems

บทนำ

การพัฒนาประเทศไทยได้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่มีการกำหนดแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับแรก พ.ศ. 2504 ขึ้นมาเพื่อเป็นกรอบและแนวทางในการพัฒนาให้เท่าทันกับอารยประเทศ จนมาถึงขณะนี้ การพัฒนาประเทศไทยก็ดำเนินต่อเนื่องด้วยการปรับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติให้สอดคล้องกับ บริบทของประเทศ สภาวะเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมของโลก โดยในปัจจุบันประเทศไทยได้ใช้แผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) ที่มีการปฏิรูปประเทศท่ามกลางสถานการณ์เศรษฐกิจ โลกที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ดังนั้น ในการจัดทำดังกล่าวเน้นบนพื้นฐานยุทธศาสตร์ 20 ปี (พ.ศ. 2560- 2579) เป็นแผนแม่บทหลักในการพัฒนาประเทศและบนพื้นฐานที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) รวมทั้งปรับโครงสร้างให้ประเทศไทยเข้าสู่ 4.0 ภายใต้การมีส่วนร่วมจากการพัฒนาทุกภาคส่วน ทุกระดับ และทุกขั้นตอนของแผน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560) แต่ยังคงพื้นฐาน หลักที่เป็นหัวใจด้วยการน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มาเป็นปรัชญานำทางเพื่อเสริมสร้างภูมิคุ้มกันให้ เกิดความมั่นคงและยั่งยืนที่จะสามารถทำให้เกิดความสมดุลในระดับประเทศ

ประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรมดั้งเดิม โดยมีพืชเศรษฐกิจส่งออกไปค้าขายกับต่างประเทศมากมายที่ก่อให้เกิดรายได้เข้าประเทศเป็นจำนวนมาก อาทิเช่น ข้าว มันสำปะหลัง ยางพารา อ้อย เป็นต้น และมีประชากรทำการเกษตรทั้งประเทศประมาณร้อยละ 70-80 ของประเทศไทย ดังนั้น ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) ได้เล็งเห็นความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศดังกล่าว จึงมีการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศในยุทธศาสตร์ที่ 4 การเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560) ขณะที่ปัจจุบันสภาพทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกำลังมีปัญหาและเป็นจุดอ่อนของฐานการผลิตและให้บริการ รวมทั้งผลกระทบต่อประชาชนที่ทำการเกษตร โดยทรัพยากรธรรมชาติมีความเสื่อมโทรม มีพื้นที่ป่าไม้ลดลง ทรัพยากรดินที่เสื่อมสภาพ สภาพภูมิอากาศและภัยพิบัติทางธรรมชาติมีความผันผวนอย่างรุนแรงทั้งอุทกภัยและภัยแล้ง ซึ่งส่งผลกระทบต่อภาคเศรษฐกิจและความเป็นอยู่ของประชาชนชาวไทย (สุชาติพิทย์ อิงบุญ, 2556) อีกทั้งการเข้าถึงแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่ไม่เป็นธรรม ดังนั้น การพัฒนาประเทศจึงต้องย้อนกลับมาพิจารณาถึงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้วยการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน และภายใต้การทำการเกษตร สิ่งจำเป็นอันดับต้น คือ แหล่งน้ำที่จะต้องสร้างความมั่นคงด้านน้ำของประเทศและให้มีการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำให้มีประสิทธิภาพตั้งต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ ให้ครอบคลุมทั้งระบบ เพื่อให้เกษตรกรสามารถใช้ประโยชน์ได้ทั่วถึง แต่หากย้อนปริมาณด้านแหล่งน้ำของประเทศไทยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2561-2563 พบว่า ประเทศไทยมีปริมาณน้ำฝนที่ตกผิดไปจากปกติ กล่าวคือ ปริมาณน้ำฝนตกน้อยกว่าปกติมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2561 และเมื่อเข้าสู่ปี พ.ศ. 2562 ซึ่งน้อยกว่าปกติมากถึงร้อยละ 17 เมื่อเทียบกับข้อมูลย้อนหลังในรอบ 39 ปี ส่งผลให้เกิดภัยแล้งต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน (สถาบันสารสนเทศทรัพยากรน้ำ, 2562) ทำลายสถิติฝนตกน้อยที่สุดของปี พ.ศ. 2558 ที่ประเทศไทยประสบภัยแล้งที่รุนแรงที่สุดในขณะนั้น และเมื่อพิจารณาเป็นรายภาคของปี พ.ศ. 2562 กับสถานการณ์ปกติย้อนหลังในรอบ 39 ปี ทุกภาคมีฝนตกน้อยกว่าปกติในทุกภาค โดยภาคที่มีความรุนแรงของปริมาณน้ำฝนตกน้อยกว่าปกติลำดับที่ 1 คือ ภาคกลางมีปริมาณฝนตกน้อยกว่าปกติถึงร้อยละ 26 ลำดับที่ 2 ภาคเหนือมีปริมาณฝนตกน้อยกว่าปกติถึงร้อยละ 20 และลำดับที่ 3 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีปริมาณฝนตกน้อยกว่าปกติถึงร้อยละ 13 ตามลำดับ ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบมูลค่าและความเสียหายจากภัยแล้งอันเกิดขึ้นในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา (พ.ศ. 2551-2560) มีแนวโน้มที่ลดลงอย่างช้า อันเนื่องจากการบริหารจัดการของภาครัฐอย่างเป็นระบบ อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาสถิติจากภัยแล้งโดยเฉพาะในช่วงปี พ.ศ. 2559 พบว่า มีถึง 41 จังหวัดที่ได้รับความเสียหาย มีราษฎรประสบภัยจำนวน 2,892,710 คน คิดเป็น 989,202 ครัวเรือน ซึ่งมีพื้นที่การเกษตรจำนวน 2,047,864 ไร่ คิดเป็นมูลค่าความเสียหายถึง 145,396,739 ล้านบาท (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2562) ถือว่ามีความรุนแรงเข้าขั้นวิกฤตภัยแล้งอย่างแท้จริง

สถานการณ์ปัญหาของบ้านสง่างาม หมู่ 15 ตำบลสะแกชำ อำเภอมือง จังหวัดบุรีรัมย์ นั้นถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของจังหวัดบุรีรัมย์ ที่อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคอีสานใต้ ซึ่งได้รับผลกระทบจากปริมาณฝนตกน้อยกว่าปกติเช่นกันและมีความรุนแรงสูงมาก โดยมีการวัดสถานการณ์น้ำในอ่างเก็บน้ำห้วยจรเข้มากและอ่างเก็บน้ำห้วยตลาด อำเภอมือง จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งเป็นแหล่งน้ำดิบที่ใช้ผลิตน้ำประปาหล่อเลี้ยงประชาชนและเขตเศรษฐกิจ พบว่าอยู่ในขั้นวิกฤติ โดยจากข้อมูลพบว่ามีน้ำเพียงกว่า 2.2 ล้านลูกบาศก์เมตร จากปริมาณความจุของอ่างกว่า 26 ล้านลูกบาศก์เมตร (สำนักข่าวแนวหน้า, 2562) ซึ่งคาดว่าจะใช้น้ำได้ประมาณ 96 วัน และขอความร่วมมือเกษตรกรในห้วยจรเข้มาก เนื่องจากปริมาณน้ำดิบไม่เพียงพอต่อการอุปโภคบริโภค ขณะที่การประปาส่วนภูมิภาค สาขาบุรีรัมย์ ได้ประกาศแจ้งให้ลดการจ่ายน้ำและจ่ายน้ำเป็นเวลา อีกทั้งจังหวัดบุรีรัมย์ได้ประกาศระบุว่า “จังหวัดบุรีรัมย์ ประสบปัญหาภัยแล้ง ฝนทิ้งช่วงเป็นระยะนานในปี พ.ศ. 2562” ซึ่งจากปัญหาดังกล่าวเป็นปัญหาในวงกว้าง ทำให้บ้านสง่างาม ตำบลสะแกชำ อำเภอมือง จังหวัดบุรีรัมย์ อยู่ในเขตพื้นที่ในการใช้อ่างเก็บน้ำห้วยจรเข้มาก อีกทั้งส่วนใหญ่คนในชุมชนประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก ต้องพึ่งพาและอาศัยทรัพยากรน้ำ ได้เกิดผลกระทบเป็นอย่างมากต่อการใช้น้ำทั้งทางตรงและทางอ้อม อย่างเช่น ในช่วงฤดูร้อนน้ำจะไม่เพียงพอต่อการทำการเกษตรทำให้พืชผล และผลผลิตที่ได้เกิดความเสียหายและทำให้ชุมชนขาดรายได้หรือได้รับผลกำไรน้อยกว่าที่ควรจะได้ แต่เมื่อเกิดปัญหาขึ้นแล้วชุมชนโดยส่วนใหญ่ก็ได้ร่วมมือกันที่จะช่วยกันทำให้ปัญหาเรื่องทรัพยากรน้ำคลี่คลายลง โดยไม่ได้รอเพียงการช่วยเหลือจากภาครัฐเพียงอย่างเดียว ชุมชนได้ช่วยกันแก้ไขปัญหาเบื้องต้นไม่ว่าจะเป็นการขุดคลองหรือการขุดเจาะน้ำบาดาลเป็นของตนเอง (องค์การบริหารส่วนตำบลสะแกชำ, 2562) แต่ทั้งนี้ชาวบ้านภายในชุมชนบ้านสง่างาม ตำบลสะแกชำ อำเภอมือง จังหวัดบุรีรัมย์ บางส่วนยังขาดจิตสำนึกที่จะช่วยกันอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ เพราะคิดว่าเป็นเรื่องส่วนรวมไม่ใช่เรื่องส่วนตัว ทำให้ปัญหาที่เกิดขึ้นต้องการแก้ไขอย่างเร่งด่วนเพราะถ้าหากปัญหาเหล่านี้ไม่ได้รับการแก้ไขจะเกิดปัญหาในระยะยาวตามมา เหตุนี้จึงเป็นที่มาของการวิจัยที่ต้องการทราบถึงแนวทางการมีส่วนร่วมในการบรรเทาปัญหาการใช้น้ำในชุมชนเพื่อเป็นประโยชน์ในการสร้างความตระหนักถึงการวางแผนและบริหารจัดการน้ำในชุมชนให้เกิดความยั่งยืนในอนาคต โดยการสร้างจิตสำนึกของคนในชุมชนให้มีส่วนร่วมกับการแก้ปัญหาภายในชุมชนเป็นเบื้องต้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทพื้นฐานของชุมชนบ้านสง่างาม หมู่ 15 ตำบลสะแกชำ อำเภอมือง จังหวัดบุรีรัมย์
2. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมในการบรรเทาปัญหาการใช้น้ำในชุมชนบ้านสง่างาม หมู่ 15 ตำบลสะแกชำ อำเภอมือง จังหวัดบุรีรัมย์
3. เพื่อหาแนวทางการมีส่วนร่วมในการบรรเทาปัญหาการใช้น้ำในชุมชนบ้านสง่างาม หมู่ 15 ตำบลสะแกชำ อำเภอมือง จังหวัดบุรีรัมย์

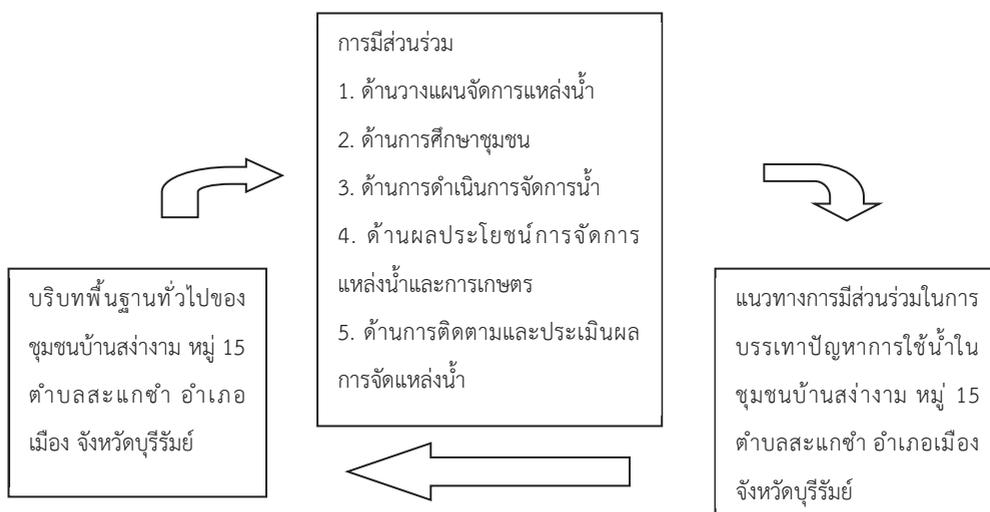
กรอบแนวคิดการวิจัย

แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการบรรเทาปัญหาการใช้น้ำในชุมชนบ้านสง่างาม หมู่ 15 ตำบลสะแกชำ อำเภอมะนัง จังหวัดบุรีรัมย์ ได้ทำการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมของชุมชน ประกอบด้วย การวิเคราะห์ สังเคราะห์ปัญหาของชุมชนที่เป็นพื้นฐานที่ต้องทราบถึงปัญหาและนำมาซึ่งการวางแผนให้สอดคล้องกับบริบท วิถีชีวิตของชุมชน โดยการนำแผนที่ได้นำมาสร้างเป็นรูปธรรมในเชิงกิจกรรมและดำเนินตามกิจกรรมที่กำหนด โดยในแต่ละส่วนมีการประเมินผลเพื่อนำมาปรับปรุงในแต่ละขั้นตอน (ประคอง สุคนธจิตต์ สุนันทา งานเดโช และดาวพันธ์ เฉลยพงษ์, 2561)

2. การจัดการน้ำแบบบูรณาการและการจัดการน้ำอย่างยั่งยืน ที่ต้องการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนตามแนวคิดวงจรการบริหารงานคุณภาพ (PDCA) ตั้งแต่ด้านการวางแผนงาน ด้านศึกษาชุมชน ด้านดำเนินการจัดการน้ำ ด้านผลประโยชน์การจัดการแหล่งน้ำ และด้านการติดตามและประเมินผลการจัดการน้ำ อย่างเป็นรูปธรรมที่จะหาแนวทางในการแก้ปัญหาอย่างยั่งยืน (ฐกร กาญจนจิรเดช มยุรี รัตนเสริมพงศ์ และสมบูรณ์ สุขสำราญ, 2561) ภายใต้แนวคิดชุมชนของชุมชนบ้านสง่างาม หมู่ที่ 15 ตำบลสะแกชำ อำเภอมะนัง จังหวัดบุรีรัมย์

โดยกรอบแนวคิดการวิจัย แสดงดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือ ชาวบ้านของบ้านสง่างาม หมู่ 15 ตำบลสะแกง อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 52 ครัวเรือน คิดเป็นประชากรทั้งสิ้น 208 คน (องค์การบริหารส่วนตำบลสะแกง, 2562) ซึ่งกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้ จำนวน 137 คน ได้จากคำนวณหาขนาดกลุ่มตัวอย่างของ Yamane (1973) ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05 หรือระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 ดังนี้

$$n = \frac{N}{1+Ne^2}$$

เมื่อ n = จำนวนกลุ่มตัวอย่าง

e = ความคลาดเคลื่อนของการสุ่มตัวอย่างที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติเท่ากับ .05

N = ขนาดของประชากร

แทนค่าในสมการ

$$n = \frac{208}{1+(208)(.05)^2} = 136.84 \sim 137$$

ดังนั้น ขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสม เท่ากับ 137 คน ขณะที่การสุ่มตัวอย่างใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบมีระบบ (Systematic Sampling) โดยนำรายชื่อของชาวบ้านของบ้านสง่างาม หมู่ 15 นำมาเรียงตามอักษร แล้วนำมาคำนวณหาช่วงของการสุ่ม ดังนี้

$$l = \frac{N}{n}$$

เมื่อ l = ช่วงของการสุ่ม

n = จำนวนตัวอย่าง

N = ขนาดของประชากร

แทนค่าในสมการ

$$l = \frac{208}{137} = 1.52 \sim 2$$

ดังนั้น การสุ่มหาเลขเริ่มต้นระหว่าง 1 กับ 2 โดยวิธีนี้จะใช้การจับฉลากแบบง่าย ปรากฏว่าได้เลขเริ่มต้นคือ 2 ซึ่งจะนำมาหาจำนวนตัวอย่างที่ได้นำรายชื่อชาวบ้านมาเรียงลำดับตามตัวอักษร โดยมีลำดับที่ 2, 4, 6,..., 208 จนได้ครบจำนวนกลุ่มตัวอย่างเท่ากับ 137 คน

2. เครื่องมือในการวิจัย

2.1 ศึกษาแนวคิดวงจรการบริหารงานคุณภาพ (PDCA) จากตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาสร้างเครื่องมือการวิจัย คือแบบสอบถามการมีส่วนร่วมในการบรรเทาปัญหาการใช้น้ำในชุมชนบ้านสง่างาม หมู่ 15 ตำบลสะแกชำ อำเภอมือง จังหวัดบุรีรัมย์

2.2 นำแบบสอบถามไปตรวจสอบความตรงของเนื้อหา (Content Validity) ความตรงตามสภาพ (Concurrent Validity) ความตรงเชิงพยากรณ์ (Predictive Validity) และวิธีการวัดจากผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัย จำนวน 5 คน ใช้การหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item - Objective Congruence: IOC) (Rovinelli & Hambleton, 1977) ซึ่งได้ค่าการวัดจากผู้เชี่ยวชาญมีค่า $IOC \geq .5$ ถือว่ามีความตรงอยู่ในเกณฑ์นำไปใช้ได้

2.3 นำแบบสอบถามไปทดสอบความเชื่อมั่น (Reliability) ชุมชนบ้านโคกเตี้ย หมู่ 16 ตำบลสะแกชำ อำเภอมือง จังหวัดบุรีรัมย์ ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ จำนวน 40 คน นำมาวิเคราะห์ข้อมูลหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficients) โดยค่าแอลฟา (α) ต้องไม่ต่ำกว่า .8 (ลิน พันธุ์พินิจ, 2553) จากการทดสอบค่าแอลฟาตามวิธีของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficients) ไม่ต่ำกว่า .8 ถือว่าแบบสอบถามมีเกณฑ์สามารถนำไปใช้ได้

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการกำหนดระเบียบขั้นตอนในการเก็บรวบรวมข้อมูลนำมาสร้างเป็นกรอบแนวคิด โดยการเก็บรวบรวมข้อมูล คือชาวบ้านสง่างาม หมู่ 15 ตำบลสะแกชำ อำเภอมือง จังหวัดบุรีรัมย์ ผู้วิจัยทำการเก็บข้อมูลด้วยการสร้างแบบสอบถามเฉพาะประเด็นแบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) กลุ่มตัวอย่างจำนวน 137 คน จากสูตรคำนวณของ Yamane (1973) ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการ ดังนี้ 1) บริบทพื้นฐานของชาวบ้านในชุมชนบ้านสง่างาม หมู่ 15 ทำการวิเคราะห์ด้วยค่าร้อยละ (Percentage) 2) การมีส่วนร่วมในการบรรเทาปัญหาการใช้น้ำในชุมชนบ้านสง่างาม หมู่ 15 วิเคราะห์ด้วยการหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) 3) การหาแนวทางในการมีส่วนร่วมนำมาจำแนกและจัดระบบข้อมูล (Typology and Taxonomy) แบบทฤษฎี และนำไปเปรียบเทียบเหตุการณ์ (Constant Comparison) ของชุมชนบ้านสง่างาม หมู่ 15 เพื่อหาข้อสรุปโดยนำมาบรรยายเชิงพรรณนา (Descriptive Method)

ผลการวิจัย

1. บริบทพื้นฐานของชาวบ้านในชุมชนบ้านสง่างาม หมู่ 15 ตำบลสะแกง อำเภอมือง จังหวัดบุรีรัมย์
บริบทพื้นฐานของชาวบ้านในชุมชนบ้านสง่างาม หมู่ 15 กลุ่มตัวอย่างจำนวน 137 คน เป็นเพศชาย 77 คน คิดเป็นร้อยละ 56.20 ขณะที่ เป็นเพศหญิง 60 คน คิดเป็นร้อยละ 43.80 โดยส่วนมากมีอายุระหว่าง 45 – 55 ปี จำนวน 42 คน คิดเป็นร้อยละ 30.66 ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป จำนวน 66 คน คิดเป็นร้อยละ 48.18 ซึ่งไม่ได้รับการศึกษามีจำนวน 51 คน คิดเป็นร้อยละ 37.23 ในด้านสถานภาพนั้นส่วนใหญ่มีการสมรส 82 คน คิดเป็นร้อยละ 59.85 ภายในครอบครัวมีจำนวนสมาชิกอยู่ระหว่าง 3 – 4 คน จำนวน 74 คน คิดเป็นร้อยละ 54.01 พื้นที่ทำการเกษตรมี 1 – 2 งาน จำนวน 51 คน คิดเป็นร้อยละ 37.22 และมีรายได้รวมของครัวเรือนเฉลี่ยต่อเดือนอยู่ระหว่าง 5,001 – 7,000 บาท มีจำนวน 39 คน คิดเป็นร้อยละ 28.47 ส่วนแหล่งน้ำในชุมชนส่วนใหญ่ใช้น้ำบาดาล จำนวน 76 คน คิดเป็นร้อยละ 55.47

ตารางที่ 1 ข้อมูลเบื้องต้นของผู้ตอบแบบสอบถามของชุมชนบ้านสง่างาม หมู่ 15

ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน (คน)	อัตราส่วน (ร้อยละ)
เพศ: ชาย	77	56.20
อายุ: 45 – 55 ปี	42	30.66
อาชีพ: รับจ้างทั่วไป	66	48.18
ระดับการศึกษา: ไม่ได้รับการศึกษา	51	37.23
สถานภาพ: สมรส	82	59.85
จำนวนสมาชิก: 3 - 4 คน	74	54.01
พื้นที่ทำการเกษตร: 1 – 2 งาน	51	37.22
รายได้รวมของครัวเรือน (เฉลี่ยต่อเดือน): 5,001-7,000 บาท	39	28.47
แหล่งการใช้น้ำในชุมชน: น้ำบาดาล	76	55.47

หมายเหตุ: ข้อมูลบริบทพื้นฐานเบื้องต้นของผู้ตอบแบบสอบถามนำข้อมูลมากที่สุดบางส่วนในแต่ละด้านมานำเสนอในตารางที่ 1 เท่านั้น

2. การมีส่วนร่วมในการบรรเทาปัญหาการใช้น้ำในชุมชนบ้านสง่างาม หมู่ 15 ตำบลสะแกง อำเภอมือง จังหวัดบุรีรัมย์

ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการมีส่วนร่วมในการบรรเทาปัญหาการใช้น้ำในชุมชนบ้านสง่างาม หมู่ 15 แสดงดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการมีส่วนร่วมในการบรรเทาปัญหาการใช้น้ำในชุมชนบ้านสง่างาม หมู่ 15

การมีส่วนร่วมในการบรรเทาปัญหาการใช้น้ำในชุมชนบ้านสง่างาม หมู่ 15	$\bar{x}$	S.D.	แปลค่า
1. ด้านการร่วมกันวางแผนในการจัดการแหล่งน้ำ	3.59	.83	มาก
2. ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์การจัดการแหล่งน้ำและการเกษตร	3.56	.81	มาก
3. ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินการจัดการน้ำ	3.53	.94	มาก
4. ด้านการมีส่วนร่วมในการศึกษาชุมชน	3.38	.79	ปานกลาง
5. ด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลการจัดการแหล่งน้ำ	3.16	.89	ปานกลาง
ภาพรวม	3.44	.85	ปานกลาง

จากตารางที่ 2 พบว่า ในภาพรวมการมีส่วนร่วมในการบรรเทาปัญหาการใช้น้ำในชุมชนบ้านสง่างาม หมู่ 15 อยู่ในระดับปานกลาง คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.44 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .85 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า 1) ด้านการร่วมกันวางแผนในการจัดการแหล่งน้ำ มีส่วนร่วมระดับมาก คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.59 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .83 2) ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์การจัดการแหล่งน้ำและการเกษตร มีส่วนร่วมระดับมาก คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.56 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .81 3) ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินการจัดการน้ำ มีส่วนร่วมระดับมาก คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.53 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .94 4) ด้านการมีส่วนร่วมในการศึกษาชุมชน มีส่วนร่วมระดับปานกลาง คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.38 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .79 และ 5) ด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลการจัดการแหล่งน้ำ มีส่วนร่วมระดับปานกลาง คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.16 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .89 ตามลำดับ และโดยผลศึกษาในแต่ละด้าน อธิบายได้ดังนี้

2.1 ด้านการร่วมกันวางแผนในการจัดการแหล่งน้ำ มีส่วนร่วมระดับมาก คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.59 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .83 พบว่า มีส่วนร่วมในการวางแผนโดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ 1) มีการปฏิบัติตามแผนในด้านการจัดการน้ำในลำคลอง เช่น การไม่ทิ้งขยะลงแม่น้ำหรือของเสียลงในแหล่งน้ำ 2) การปฏิบัติตามแผนในด้านกิจกรรมทางการจัดโครงการอนุรักษ์แหล่งน้ำในชุมชน 3) มีการวางแผนจัดเตรียมความพร้อมและวัสดุ อุปกรณ์ สิ่งอำนวยความสะดวกในการใช้น้ำ 4) ให้คำแนะนำและเสนอแนะให้มีโครงการ

ต่าง ๆ เกี่ยวกับแหล่งน้ำ เช่น โครงการน้ำสะอาด แหล่งน้ำไร้มลพิษ การปฏิบัติตามแผนในด้านการประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ เช่น สมาคมอนุรักษ์แหล่งน้ำ การปฏิบัติตามแผนในด้านการสนับสนุนงบประมาณวัสดุหรืออุปกรณ์ต่าง ๆ ในการจัดการทรัพยากรน้ำ และวางแผนหรือจัดทำโครงการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ แหล่งน้ำในชุมชน 5) ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาหรืออุปสรรคที่อาจเกิดขึ้นได้ในแหล่งน้ำ ลำคลอง ภายในชุมชน 6) ประชุมเพื่อวางแผนการจัดสรรน้ำไปสู่พื้นที่การเกษตรต่าง ๆ และวางแผนการป้องกันและบรรเทาปัญหาด้านน้ำไม่เพียงพอ 7) ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแผนการจัดการแหล่งน้ำประจำปีร่วมกับคนในชุมชน 8) วางแผนหรือจัดทำโครงการส่งเสริมการเรียนรู้ของเยาวชนและคนในชุมชนในการฟื้นฟูแหล่งน้ำ 9) วางแผนหรือจัดทำโครงการส่งเสริมอาชีพเพื่อเสริมรายได้ของคนในชุมชนให้พอเพียง ตามลำดับ

2.2 ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์การจัดการแหล่งน้ำและการเกษตร มีส่วนร่วมระดับมาก คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.56 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .81 พบว่า มีส่วนร่วมโดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ 1) ได้รับผลประโยชน์จากการขายผักหรือพืชทางการเกษตร เช่น ลูกค้ำมารับผักถึงที่ไม่ต้องเสียเวลาไปส่ง 2) ได้รับผลประโยชน์จากกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น น้ำสะอาด เพียงพอและเหมาะสม 3) ได้รับผลประโยชน์จากการเข้าร่วมการประชุมเรื่องวิถีเกษตรกร การใช้แหล่งน้ำ 4) การทำการเกษตรได้ผลดีขึ้น เพราะการจัดการน้ำทำให้สภาพแวดล้อมทั้งป่าไม้ ดิน น้ำ มีคุณภาพที่ดี 5) กิจกรรมการจัดการน้ำทำให้ชุมชนเกิดการพัฒนาย่างยั่งยืน 6) ได้รับผลประโยชน์จากการแบ่งรายได้จากการขายผักหรือพืชทางการเกษตรในชุมชน 7) การเข้าร่วมกิจกรรมการจัดการลุ่มน้ำต่าง ๆ ทำให้ได้รับการยอมรับจากคนในชุมชน 8) การเข้าร่วมกิจกรรมการจัดการน้ำทำให้เกิดความรู้สึกภาคภูมิใจและหวงแหนทรัพยากรทางน้ำ 9) มีรายได้ที่ดีขึ้นจากการเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาอาชีพเสริมรายได้ 10) ได้รับผลประโยชน์จากการแบ่งรายได้จากเงินช่วยเหลือจากหน่วยงานต่าง ๆ ตามลำดับ

2.3 ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินการจัดการน้ำ มีส่วนร่วมระดับมาก คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.53 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .94 พบว่า มีส่วนร่วมโดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ 1) ร่วมกิจกรรมพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ เช่น การขุดลอกลำน้ำ การดูแลรักษาป่าชุมชน การปลูกพืชคลุมดิน 2) เข้าร่วมดำเนินการจัดสร้าง ดูแล และบำรุงรักษาแหล่งน้ำต่าง ๆ 3) ร่วมเป็นสมาชิกของกลุ่มพัฒนาอาชีพในชุมชนเพื่อเสริมรายได้ เช่น กลุ่มปลูกข้าว กลุ่มทอผ้า กลุ่มเกษตรกร 4) ร่วมประสานงานราชการ อาทิเช่น องค์การบริหารส่วนตำบลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อปฏิบัติงานด้านการจัดการลุ่มน้ำ 5) ร่วมบริจาคเงินช่วยเหลือในกิจกรรมเกี่ยวกับแหล่งน้ำ ตามลำดับ

2.4 ด้านการมีส่วนร่วมในการศึกษาชุมชน มีส่วนร่วมระดับปานกลาง คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.38 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .79 พบว่า มีส่วนร่วมโดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ 1) เข้าร่วมประชุมในเวทีชาวบ้านเพื่อร่วมกันระบุถึงสภาพของชุมชนทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม 2) เข้าร่วมการจัดทำแผนที่

ของชุมชนเพื่อพัฒนา 3) ร่วมเป็นผู้จัดการประชุมหรือเวทีชาวบ้านเพื่อศึกษาสภาพชุมชน 4) ตรวจสอบสภาพภูมิประเทศและสภาพแวดล้อมของชุมชน 5) ร่วมเสนอความคิดเห็นเพื่อระบุถึงปัญหาของชุมชนและสาเหตุของปัญหา ตามลำดับ

2.5 ด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลการจัดการแหล่งน้ำ มีส่วนร่วมระดับปานกลาง คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.16 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .89 พบว่า มีส่วนร่วมโดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ 1) มีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลด้านปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นกับแหล่งน้ำ 2) มีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลความสำเร็จของโครงการต่าง ๆ เกี่ยวกับแหล่งน้ำ 3) มีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลด้านการควบคุมดูแลการจัดการแหล่งน้ำและมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลด้านข้อมูลสถิติต่าง ๆ เช่น ความพึงพอใจของชาวบ้าน ปริมาณน้ำในชุมชน 4) เคยเข้าร่วมประชุม สรุปผลการดำเนินการจัดการน้ำและเคยร่วมแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในกิจกรรมการจัดการน้ำ 5) ร่วมติดตาม ตรวจสอบการเบิกจ่ายงบประมาณที่ใช้ในโครงการจัดการแหล่งน้ำ 6) เคยพบข้อบกพร่องของโครงการจัดการน้ำและเสนอแนะต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 7) เข้าร่วมการติดตามการดำเนินงานของโครงการจัดการน้ำและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องตามลำดับ

3. แนวทางการมีส่วนร่วมในการบรรเทาปัญหาการใช้น้ำในชุมชนบ้านสง่างาม หมู่ 15 ตำบลสะแกข้า อำเภอมือง จังหวัดบุรีรัมย์

พบว่า การมีส่วนร่วมในการบรรเทาปัญหาการใช้น้ำในชุมชนบ้านสง่างาม หมู่ 15 ได้มีส่วนร่วมตั้งแต่ปัจจัยนำเข้า (Input) กระบวนการ (Process) ผลลัพธ์ (Output) และผลิตภาพ (Productivity) ทั้งในการวางแผน วิเคราะห์ และประเมินผล กล่าวได้ว่า การมีส่วนร่วมในการบรรเทาปัญหาการใช้น้ำในชุมชนบ้านสง่างามนั้น ได้มีส่วนร่วมเข้าไปแก้ไขปัญหาในทุก ๆ ด้าน ในที่นี้แบ่งเป็นด้านได้ดังนี้ 1) ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการวางแผนการจัดการน้ำโดยมีการแนะนำและเสนอแนะเกี่ยวกับแหล่งน้ำ อุปกรณ์ต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับพื้นที่ชุมชนและเป็นประโยชน์ รวมทั้งมีการดำเนินการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับปัญหาการใช้น้ำในชุมชน ทั้งร่วมกันแก้ปัญหาและอนุรักษ์แหล่งน้ำไปพร้อมกับการใช้ที่มีอยู่ให้เกิดความยั่งยืน 2) การบรรเทาปัญหาการใช้ของชุมชนได้นั้นได้มีการเริ่มที่ความต้องการของชุมชน อันเกิดจากการมีส่วนร่วมที่ได้มีการศึกษาอย่างต่อเนื่องของชุมชนกับหน่วยงานราชการที่จะทำแผนที่ชุมชนในการพัฒนาและปรับปรุงปัญหาการใช้แหล่งน้ำ โดยมีการดำเนินการให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะที่มีการระบุถึงปัญหาและสาเหตุ ถือได้ว่ามีความสำคัญที่ทำให้ชุมชนได้มีเวทีชาวบ้านในการรับฟังความคิดเห็นจากทุกฝ่ายอย่างเป็นประชาธิปไตย 3) ชุมชนได้เข้าร่วมในการปฏิบัติในกิจกรรมต่าง ๆ ในการจัดการแหล่งน้ำทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งช่วยกันขุดลอกลำน้ำ ดูแลรักษาป่าไม้ และการปลูกพืชคลุมดิน 4) ชุมชนตระหนักถึงผลประโยชน์จากการมีแหล่งน้ำในการดำรงชีพและทำการเกษตร ดังนั้น ชุมชนได้มีการร่วมมือร่วมใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและรู้สึก

วางแผนแหล่งน้ำของชุมชน 5) การดำเนินงานทุกขั้นตอนตั้งแต่วางแผน ปฏิบัติ ตรวจสอบ และปรับปรุงนั้น ชุมชนได้มีการติดตามผลการดำเนินงานและผลกระทบจากการจัดการแหล่งน้ำที่ได้ดำเนินการกับหน่วยงาน

อย่างไรก็ตามในบางส่วนของชุมชนได้มีส่วนร่วมค่อนข้างน้อยหรือต้องการเข้ามามีส่วนร่วมเพิ่มขึ้น จากทั้งหมด 5 ด้าน ประกอบด้วย 1) ด้านการร่วมกันวางแผนในการจัดการแหล่งน้ำ 2) ด้านการมีส่วนร่วมในการศึกษาชุมชน 3) ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินการจัดการน้ำ 4) ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ การจัดการแหล่งน้ำและการเกษตร และ 5) ด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามนั้น ซึ่งในด้านที่ชุมชนบ้านสง่างาม หมู่ 15 มีบทบาทน้อยที่สุด โดยมีส่วนร่วมระดับปานกลาง คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.16 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .89 คือ ด้านที่ 5 การมีส่วนร่วมในการศึกษาชุมชน โดยนัยยะชุมชนต้องการศึกษาสภาพปัญหาของชุมชนอย่างแท้จริง ทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมืองและสังคม รวมทั้งนำมาสร้างเป็นแผนงานที่ชุมชนพัฒนาขึ้นมาเองด้วยการสร้างเวที ชาวบ้านอย่างน้อยไตรมาสละ 1-2 ครั้ง อีกทั้งจะได้ระบุปัญหาของชุมชนและสาเหตุของปัญหาที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา นอกจากนั้นยังต้องการมีส่วนร่วมในการติดตามผลที่เกิดจากแผนที่วางไว้ว่าบรรลุ เป้าหมายหรือไม่และงบประมาณที่นำมาพัฒนานั้น ได้นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการแก้ปัญหาตามที่ชุมชน คาดหวังจากเวทีชาวบ้านนำเสนอ

สรุปการวิจัย

1. การศึกษาบริบทพื้นฐานของชุมชนบ้านสง่างาม หมู่ 15 ตำบลสะแกชำอำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ จำนวนตัวอย่าง 137 คน โดยบริบทเบื้องต้นส่วนใหญ่เป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิง มีอายุระหว่าง 45 – 55 ปี ซึ่งอาชีพโดยส่วนใหญ่เป็นการรับจ้างทั่วไปด้วยการมีรายได้รายวัน อันเนื่องจากส่วนใหญ่ชาวบ้านในชุมชนบ้านสง่างาม หมู่ 15 มีพื้นที่ทำการเกษตรเพียง 1 – 2 งานเท่านั้น ถือว่าน้อยมาก ดังนั้นจึงต้องมีอาชีพหลักด้วยการรับจ้างทั่วไป และมีอาชีพทางการเกษตรเป็นอาชีพเสริม สอดคล้องกับ ทศพร แก้วขวัญไกร (2561) พบว่า คนในชุมชนชนบทส่วนใหญ่มีรายได้ไม่เพียงพอต่อการบริโภคในครัวเรือนและมีหนี้ที่เพิ่มสูงขึ้นทุกปี เมื่อพิจารณาเชิงลึกในงานวิจัยชิ้นนี้ พบว่า ระดับการศึกษาของชุมชนบ้านสง่างาม หมู่ 15 ส่วนใหญ่ไม่ได้รับการศึกษา อันเนื่องจากสภาพเศรษฐกิจในครอบครัวค่อนข้างลำบาก มีบางส่วนที่ได้โอกาสในการศึกษาสูงสุดเพียงระดับ ประถมศึกษา เนื่องจากต้องประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไปในการหารายได้เพื่อมาประทังชีวิตในแต่ละวัน อีกทั้งในแต่ละครอบครัวมีการสมรสกันค่อนข้างเร็ว อันเนื่องมาจากต้องการจำนวนสมาชิกเพิ่มขึ้นในการนำกำลังแรงงาน มาช่วยเหลือในการประกอบอาชีพ โดยในแต่ละครอบครัวจะมีจำนวนสมาชิก 3 – 4 คน อย่างไรก็ตามถึงจะมีสมาชิกในครอบครัวที่เพิ่มขึ้นก็ยังมีรายได้รวมของครัวเรือนเฉลี่ยเพียง 5,001 – 7,000 บาทต่อเดือน ซึ่งถือว่าน้อยมากเมื่อเทียบกับค่าแรงขั้นต่ำที่รัฐบาลกำหนดให้ต่อวันต่อคนต้องมีค่าจ้างแรงงาน 300 บาท ขณะที่แหล่งน้ำเพื่อ

ใช้ในการอุปโภคบริโภคภายในชุมชนส่วนใหญ่ใช้แหล่งน้ำที่เป็นน้ำบาดาลและแหล่งน้ำธรรมชาติภายในชุมชนที่มี การไหลผ่านมายังห้วย หนอง คลอง บึง ในพื้นที่ของชุมชน

2. การมีส่วนร่วมในการบรรเทาปัญหาการใช้น้ำในชุมชนบ้านสง่างาม หมู่ 15 นั้น นักวิจัยได้นำแนวคิด วงจรการบริหารงานคุณภาพ (Deming, 1986) มาจัดกรอบในการวิเคราะห์ในแต่ละด้าน พบว่า 1) การวางแผน (Plan) สอดคล้อง 2 ด้าน คือ ด้านการร่วมกันวางแผนในการจัดการแหล่งน้ำและด้านการมีส่วนร่วมในการศึกษา ชุมชน 2) การปฏิบัติ (Do) สอดคล้อง 2 ด้าน คือด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินการจัดการน้ำและด้านการมีส่วนร่วม ในการรับผลประโยชน์การจัดการแหล่งน้ำและการเกษตร 3) การตรวจสอบ (Check) สอดคล้อง 1 ด้าน คือ ด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลและปรับปรุง 4) การปรับปรุงและพัฒนา (Act) สอดคล้อง 1 ด้าน คือด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลและปรับปรุงกล่าวได้ว่า ชุมชนบ้านสง่างาม หมู่ 15 มีส่วนร่วม ทุกด้าน แต่เมื่อวิเคราะห์เชิงลึก โดยการนำแต่ละด้านมาเรียงลำดับการมีส่วนร่วมมากไปหาน้อย พบว่ามี 2 ด้าน ที่ชุมชนมีส่วนร่วมน้อยที่สุด คือ ด้านการมีส่วนร่วมในการศึกษาชุมชน และด้านการมีส่วนร่วมในการติดตาม ประเมินผลและปรับปรุง กล่าวคือ 1) ด้านการวางแผน ที่จะต้องมีส่วนร่วมในการศึกษาชุมชน โดยชุมชนได้เข้าไป มีส่วนร่วมน้อยมากที่สุดจะเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาและสาเหตุของชุมชนอย่างแท้จริง ซึ่งในส่วนนี้การทำเวที ชาวบ้านเพื่อศึกษาสภาพชุมชนที่ให้แสดงความคิดเห็นน้อยมาก รวมทั้งการออกไปสำรวจภูมิประเทศและ สภาพแวดล้อมชุมชนเพื่อเสนอแนะและแนะนำผู้เขียนแผนโครงการในการสร้างแผนงานในการพัฒนาไม่สอดคล้อง กับความต้องการแท้จริงของชุมชนบ้านสง่างาม หมู่ 15 2) การปรับปรุงและพัฒนา คือด้านการมีส่วนร่วมในการ ติดตามประเมินผลและปรับปรุงการจัดการแหล่งน้ำ โดยชุมชนบ้านสง่างาม หมู่ 15 มีส่วนร่วมน้อยมากที่สุดได้เข้าไปติดตามการดำเนินโครงการการจัดการน้ำที่ได้รับอนุมัติโครงการมา ทำให้ไม่ทราบถึงผลการดำเนินการเป็น อย่่างไร รวมทั้งการใช้จ่ายงบประมาณการดำเนินการในการปฏิบัติแท้จริง นอกจากนี้บางครั้งได้เห็นข้อบกพร่อง เกี่ยวกับการจัดการน้ำตามโครงการและได้นำเสนอให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องแต่ก็ได้รับการตอบรับน้อย ซึ่งชุมชน บ้านสง่างาม หมู่ 15 พร้อมทั้งจะช่วยแก้ไข้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในทุกกิจกรรม ทำให้เมื่อการจัดการน้ำแล้วเสร็จ ในบางโครงการไม่สามารถตอบวัตถุประสงค์ตามความต้องการของชุมชนได้ สอดคล้องกับ สุธรรมมา จันทรา (2556) กล่าวว่า หน่วยงานภาครัฐควรเปิดโอกาสให้เกษตรกรหรือชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น เข้าประชุมและอบรม รวมทั้งเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรน้ำอย่างต่อเนื่องและทั่วถึง มุ่งเน้นให้เกิดประโยชน์และทราบถึงปัญหาอย่างแท้จริง

3. แนวทางการมีส่วนร่วมในการบรรเทาปัญหาการใช้น้ำในชุมชนบ้านสง่างาม หมู่ 15 ต้องการเข้าไป มีส่วนร่วมทั้ง 5 ด้าน แต่ประเด็นที่ต้องการลงรายละเอียดมากขึ้น คือ การสำรวจสภาพภูมิประเทศ แหล่งน้ำชุมชน ไปพร้อมกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของหน่วยงานราชการที่มีอำนาจวางแผนและอนุมัติโครงการเพื่อให้สอดคล้องกับ ความต้องการของชุมชน บริบทของผู้อยู่ในชุมชนกับการใช้แหล่งน้ำว่ามีวิธีอย่างไร และต้องการบริหารจัดการ

อย่างยั่งยืนต้องดำเนินการเช่นไร สอดคล้องกับ สุชาติพิทย์ อิงบุญ (2556) ที่กล่าวว่า การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำควรมีการสร้างกิจกรรมด้วยการจัดตั้งกลุ่มกำหนดบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบให้ชัดเจนที่จะต้องการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำซึ่งให้สอดคล้องกับช่วงอายุให้รู้คุณค่าของการบริหารจัดการน้ำในชุมชน รวมทั้งอยากเข้าไปมีส่วนร่วมเกี่ยวกับงบประมาณที่รัฐหรือหน่วยงานราชการได้จัดสรรงบประมาณลงมาในการจัดการแหล่งน้ำ เพื่อได้ทราบถึงวัตถุประสงค์การใช้งบประมาณว่าได้ดำเนินการและใช้งบประมาณให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการจัดการแหล่งน้ำในชุมชนอย่างเป็นระบบภายใต้พื้นฐานความต้องการของชุมชนบ้านสง่างาม หมู่ 15 ที่เป็นผู้ใช้แหล่งน้ำโดยตรงต่อการดำรงชีพโดยภาพรวมของชุมชนได้มีส่วนร่วมในการวางแผนในการจัดการแหล่งน้ำ การสำรวจในการศึกษาชุมชน การมีส่วนร่วมดำเนินการจัดการน้ำ การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์จากการจัดการแหล่งน้ำ รวมถึงการมีส่วนร่วมการติดตาม ประเมินผล การจัดการแหล่งน้ำ อย่างไรก็ตามจากงานวิจัย พบว่าชุมชนยังคงมีส่วนร่วมกับภาครัฐน้อยมากเกี่ยวกับประเด็นการแสดงความคิดเห็นเพื่อระบุปัญหาที่เกิดขึ้นของแหล่งน้ำในชุมชนที่ตนเป็นคนใช้อุปโภคบริโภคว่าปัญหาที่แท้จริงเกิดจากอะไร รวมทั้งต้องการให้มีการศึกษาสภาพชุมชนภายใต้การมีส่วนร่วมของชุมชนมากกว่านี้ และอีกประเด็นที่สำคัญ คือ ชุมชนต้องการติดตามและประเมินผลด้านปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นกับแหล่งน้ำ โดยสามารถติดตาม ตรวจสอบ และได้รับคำชี้แจงจากหน่วยงานรัฐที่รับผิดชอบว่าได้ดำเนินการแก้ไขปัญหาแล้วเป็นอย่างไรบ้าง มีปัญหาอุปสรรคอย่างไร และอยากมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการใช้งบประมาณในโครงการจัดการแหล่งน้ำว่ามีเบิกจ่ายอย่างมีประสิทธิภาพเพียงใด เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดของชุมชนในการบรรเทาปัญหาการใช้น้ำในชุมชนอย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้

องค์การภาครัฐที่เกี่ยวข้องควรมีการจัดกิจกรรมให้ผู้ที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการติดตาม ประเมินผล การจัดการแหล่งน้ำและงบประมาณ ดังนั้น การทำเวทีชาวบ้านอย่างต่อเนื่องให้ทุกคนทุกฝ่ายได้มีส่วนร่วมทั้งระดับบนและระดับล่างของชุมชน โดยไม่เพียงแค่ตัวแทนมารับฟังและแสดงความคิดเห็นเพียงคนเดียวหรือกลุ่มเดียว ควรรับฟังทั้งชุมชนเพื่อหาปัญหาที่แท้จริง

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งถัดไป

ควรมีการศึกษารูปแบบการบรรเทาปัญหาการใช้น้ำในชุมชนในรูปแบบอื่น ๆ เช่น การเก็บกักน้ำและชะลอการระเหยของน้ำอย่างยั่งยืนภายใต้การจัดการแหล่งน้ำของชุมชนบ้านสง่างาม หมู่ 15 ตำบลสะแกง อำเภอมือง จังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อให้เกิดการชะลอการระเหยของน้ำให้ช้าที่สุดภายใต้สถานการณ์ภัยแล้งอย่างเป็นทางการ

เอกสารอ้างอิง

- ฐกร กาญจน์จิระเดช มยุรี รัตนเสริมพงศ์ และสมบุรณ์ สุขสำราญ. (2561). รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืนของจังหวัดอุทัยธานี ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 6(2), 537-552.
- ทศพร แก้วขวัญไกร. (2561). การวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบความอยู่รอดการจัดการกลุ่มชุมชนทอผ้าไหม อำเภอบ้านด่าน จังหวัดบุรีรัมย์. *วารสารเศรษฐศาสตร์และกลยุทธ์การจัดการ*, 5(2), 67-85.
- ประคอง สุคนธ์จิตต์ สุนันทา งานเดโช และดาวพันธ์ เฉลยพงษ์. (2561). การมีส่วนร่วมของประชาชนเกี่ยวกับการบริหารจัดการเศรษฐกิจชุมชน. *วารสารร่วมพลัง*, 36(1), 182-200.
- สถาบันสารสนเทศทรัพยากรน้ำ. (2562). *คลังข้อมูลน้ำและภูมิอากาศแห่งชาติ*. สืบค้นเมื่อ 10 ตุลาคม 2561 จาก https://www.thaiwater.net /current/2020/drought2019/rain_yearly.html.
- สำนักข่าวแนวหน้า. (2562). *แล้งหนักอ่างเก็บน้ำ 2 แห่ง “บุรีรัมย์ ผลิตประปาได้อีกไม่ถึง 100 วัน*. สืบค้นเมื่อ 8 ธันวาคม 2562 จาก <https://www.naewna.com/local/460969>.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). *การจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2564)*. สืบค้นเมื่อ 10 ตุลาคม 2561 จาก www.nesdb.go.th.
- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2562). *ฐานข้อมูลเพื่อการรายงานสถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย*. สืบค้นเมื่อ 10 ตุลาคม 2561 จาก http://www.onep.go.th/env_data/2019/40.
- สิน พันธุ์พินิจ. (2553). *เทคนิคการวิจัยทางสังคมศาสตร์*. กรุงเทพฯ: วิทยพัฒน์.
- สุชาติพิทย์ อิงบุญ. (2556). การมีส่วนร่วมของเกษตรกรที่มีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ ในตำบลบางเสาธง อำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ. *วารสารวิทยบริการ*, 24(1), 1-11.
- สุธรรมา จันทรา. (2556). การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการทรัพยากรน้ำจากโครงการชลประทานแม่น้ำชี กรณีศึกษาโครงการสถานีสูบน้ำด้วยไฟฟ้าบ้านกุดแซ่ จังหวัดร้อยเอ็ด. *วารสารวิทยบริการ*, 24(1), 72-83.
- องค์การบริหารส่วนตำบลสะแกงคำ. (2562). *ข้อมูลพื้นฐานองค์การบริหารส่วนตำบลสะแกงคำ*. สืบค้นเมื่อ 3 ตุลาคม 2561 จาก <https://sites.google.com/site/sakaesumorg/home/khxmml-phun-than>.
- Deming, W. E. (1986). *Out of the Crisis*. Massachusetts: Massachusetts Institute of Technology.

Rovinelli, R. J. & Hambleton, R. K. (1977). On the Use of Content Specialists in the Assessment of Criterion-Referenced Test Item Validity. *Dutch Journal of Educational Research*, 2(1), 49-60.

Yamane, T. (1973). *Statistics: An Introductory Analysis*. (3rd ed.). New York: Harper and Row Publications.